ज्योतिर्मय

Online Journal of Literature....

साहित्याचे विद्यापीठ

❑ पुणे ❑ वर्ष २ रे ❑ अंक ८९ वा ❑ भारतीय सौर दिनांक २६ वैशाख शके १९४८, शनिवार दि.१६ मे २०२६ ❑ पाने ४ ❑ मूल्य : निशुल्क (खासगी वितरणासाठी)

विशेष लेख...

शिस्त आणि सातत्य: सरकारी काटकसरीचा नवा मंत्र

– प्रा डॉ सुधीर अग्रवाल

ज्योतिर्मय साहित्य

पंतप्रधान नरेंद्र मोदी यांनी इंधन बचत, अनावश्यक परकीय प्रवास टाळणे आणि सरकारी कामकाजात काटकसर करण्याचे आवाहन केले आहे. हा देखावा नसावा, तर सातत्य असावे अशी अपेक्षा व्यक्त केली जात आहे.

पंतप्रधान नरेंद्र मोदी यांच्या नेतृत्वाखालील सरकारची सध्याची नीती ही ''शिस्त आणि सातत्य'' या तत्त्वांवर आधारित असून, सरकारी काटकसरीचा हा नवा मंत्र बनला आहे. पश्चिम आशियातील भू-राजकीय तणाव आणि जागतिक अनिश्चिततेच्या पार्श्वभूमीवर, ही काटकसर केवळ अनावश्यक खर्च टाळण्यापुरती मर्यादित नसून, ती राष्ट्रीय बचतीला प्रोत्साहन देणारा एक धोरणात्मक उपाय आहे.

पंतप्रधान मोदींनी जनतेला पेट्रोल-डिझेलचा वापर कमी करून इलेक्ट्रिक वाहनांचा वापर वाढवण्याचे आवाहन केले आहे, जे इंधन आयातीवरील अवलंबित्व कमी करण्यास मदत करेल.हा उपाय केवळ खर्चात कपात नसून इंधन बचत, आयात कमी करणे आणि परकीय चलनाची योग्य वापर करणे या उद्देशाने करण्यात आला आहे.काहींनी या निर्णयाचे स्वागत केले आहे, तर काहींनी नेत्यांनी स्वतः आधी उदाहरण घालून द्यावे, अशी मागणी केली आहे.अंमलबजावणी: पंतप्रधान नरेंद्र मोदी यांनी आपला ताफा पर्यंत मर्यादित केला आहे आणि इतर नेत्यांनीही याचे अनुसरण करावे अशी अपेक्षा आहे.

पंतप्रधानांच्या आव्हानाच्या पार्श्वभूमीवर मुख्यमंत्री देवेंद्र फडणवीस यांनी देखील स्वतःसहमंत्र्यांच्या ताब्यातील वाहनांच्या संख्येत कपात केली मुख्यमंत्री देवेंद्र फडणवीस यांच्या वर्षा या निवासस्थानावरून मोटरसायकलने दक्षिण मुंबईतील विधान भवनात पोहोचले विधान परिषदेच्या नवनिर्वाचित सदस्यांच्या शपथविधी सोहळ्याला उपस्थित राहण्यासाठी ते आले होते त्यामुळे परकीय चलन वाचवण्याचे आवाहन पंतप्रधान यांनी केले होते त्यानंतर हे पाऊल उचलण्यात आले आहे.ही स्वागतार्ह बाब आहे.मात्र यात सातत्य हवे.

काटकसर म्हणजे केवळ घोषणा नसून, सरकारी यंत्रणेतील भ्रष्ट व अनावश्यक खर्च रोखणे, कल्याणकारी योजनांचा पैसा योग्य ठिकाणी वापरणे हे अपेक्षित आहे.मंत्र्यांच्या ताफ्यातील गाड्यांची संख्या कमी करणे, अनावश्यक सरकारी कार्यक्रम टाळणे आणि उच्च-स्तरीय बैठकांसाठी व्हर्च्युअल माध्यमांचा वापर वाढवणे गरजेचे आहे.

जेव्हा नेते स्वतःहून खर्चात कपात करतात, तेव्हा जनतेलाही ती मान्य होते.सरकारी जाहिराती, मोठे इव्हेंट्स आणि आलिशान सुविधांवर खर्च कमी करून तो जनतेच्या कल्याणासाठी वळवावा काटकसर केवळ संकटाच्या काळात तात्पुरती न राहता, प्रशासकीय संस्कृतीचा भाग बनली पाहिजे.

शिस्त आणि सातत्य'' या मंत्राद्वारे, सरकार प्रशासकीय कामात पारदर्शकता आणि काटकसर आणून देशाच्या विकासाला गती देण्याचा प्रयत्न करत आहे यात सातत्य हवे,. सरकारी काटकसरीत पारदर्शकता आणि सत्ताधाऱ्यांच्या कृतीतून शिस्त दिसून आल्यास जनतेचा विश्वास वाढेल.काटकसरीमध्ये देखावा नको, सातत्य हवे हे सूत्र आयुष्यात सकारात्मक बदल घडवून आणण्यासाठी अत्यंत महत्त्वाचे आहे. आर्थिक बचतीबाबत अनेकदा लोक दिखाव्यापोटी मोठे निर्णय घेतात, पण सातत्य नसल्यामुळे ती काटकसर टिकत नाही.दिखावा न करता, आवश्यक तिथेच खर्च करणे आणि अनावश्यक खर्च टाळणे ही खरी काटकसर आहे. यामुळे पैशांची बचत होऊन आर्थिक स्थिरता येते.

सर्वसामान्य जीवन जगत असताना लोकांनी काटकसर , आवश्यक तिथे खर्च केला तर नक्कीच जीवनात सकारात्मक बदल घडून येऊ शकतो. काटकसर हा केवळ एका दिवसाचा निर्णय नसून, तो जीवनशैलीचा भाग असावा. त्यासाठी सातत्य आवश्यक आहे. काटकसरीने वाचवलेले पैसे जर योग्य ठिकाणी गुंतवले, तर भविष्यात मोठी आर्थिक मदत होऊ शकते. काटकसर म्हणजे पैशांचा अयोग्य वापर न करता, आवश्यक तिथे योग्य खर्च करणे आहे.काटकसरीमध्ये सातत्य कसे ठेवाल?छोटे निर्णय: दररोजच्या खर्चात छोटे-छोटे बदल करा, जसे की बाहेर खाणे टाळणे किंवा गरजेच्या वस्तूंचीच खरेदी करणे. महिन्याच्या सुरुवातीलाच खर्चाचे बजेट बनवा आणि त्यावर ठाम राहा. काटकसर करताना तात्पुरत्या फायद्याऐवजी दूरगामी विचारांचा अवलंब करा.सारांश, काटकसरीत दिखावा न करता, दैनंदिन जीवनात काटकसरीचे तत्त्व पाळूनच खरे आर्थिक स्वातंत्र्य मिळू शकते.

भोजशाळा : इतिहास, साक्ष आणि हिंदू अस्मितेचा संघर्ष

इंदूर खंडपीठाच्या निर्णयामुळे ऐतिहासिक आणि सांस्कृतिक विमर्शाला बळ

ज्योतिर्मय साहित्य

इंदूर / डॉ. भूपेंद्र कुमार सुल्लेरे, वरिष्ठ पत्रकार – मध्य प्रदेशातील धार येथे असलेली भोजशाळा आज केवळ एक विवादित परिसर नसून, भारतीय संस्कृती, ज्ञान परंपरा आणि सभ्यतागत अस्मितेचे प्रतीक बनली आहे. हिंदू पक्षाच्या मते, भोजशाळा ही मूळतः राजा भोज यांनी स्थापन केलेले माता वाग्देवी (सरस्वती) चे मंदिर आणि संस्कृत शिक्षणाचे एक महान केंद्र होते. काळाच्या ओघात झालेली आक्रमणे, राजकीय बदल आणि प्रशासकीय व्यवस्थांमुळे याचे मूळ स्वरूप बदलण्याचा प्रयत्न केला गेला, परंतु उपलब्ध ऐतिहासिक, पुरातात्विक आणि कायदेशीर पुरावे आज की याच्या हिंदू स्वरूपाची पुष्टी करतात.

याच संदर्भात आज इंदूर खंडपीठाने दिलेल्या निर्णयाने भोजशाळेशी संबंधित विमर्शाला एक नवीन दिशा दिली आहे. न्यायालयाची टिप्पणी आणि सुनावणीने हे स्पष्ट संकेत दिले आहेत की भोजशाळा विवाद केवळ धार्मिक भावनांपुरता मर्यादित नसून, ऐतिहासिक तथ्ये, पुरातात्विक पुरावे आणि घटनात्मक अधिकारांशी जोडलेला अत्यंत महत्त्वाचा विषय आहे. हिंदू पक्ष याकडे प्रदीर्घ काळापासून सांस्कृतिक न्याय आणि ऐतिहासिक पुनर्स्थापनेचा संघर्ष म्हणून पाहत आला आहे.

हिंदू पक्षाचा सर्वात महत्त्वाचा आधार इतिहास हा आहे. परमार वंशाचे महान शासक राजा भोज हे भारतीय इतिहासात केवळ एक राजे नव्हते, तर ज्ञान, संस्कृती आणि शिक्षणाचे संरक्षक मानले जातात. त्यांनी १०३४ ईसवीच्या सुमारास भोजशाळेची स्थापना केली होती, असे मानले जाते. हे स्थान केवळ पूजेचे

केंद्र नव्हते, तर संस्कृत, वेद, व्याकरण, ज्योतिष, खगोलशास्त्र आणि भारतीय तत्त्वज्ञानाच्या अध्ययनाचे प्रमुख विद्यापीठ होते. भोजशाळा ही भारतीय ज्ञान परंपरेचे एक जिवंत केंद्र होती, जेथे विद्वान आणि विद्यार्थ्यांची सतत वर्दळ असायची.

पुरातात्विक पुरावे हिंदू पक्षाच्या दाव्यांना अधिक बळकट करतात. भारतीय पुरातत्व सर्वेक्षण चे अहवाल आणि उत्खननात मिळालेल्या अवशेषांमध्ये संस्कृत व्याकरण शिलालेख, शिक्षण चक्र, संस्कृत श्लोक, नागाकार व्याकरण चित्रे आणि मंदिर स्थापत्याचे अवशेष सापडले आहेत. जर हे स्थळ केवळ मशीद असते, तर संस्कृत शिक्षण आणि वैदिक अध्ययनाशी संबंधित इतके व्यापक पुरावे मिळणे स्वाभाविक मानले जाऊ शकत नाही. उत्खननात विष्णू मूर्तीचे अवशेष, मंदिर शैलीतील खांब आणि प्राचीन धार्मिक संरचना देखील आढळल्या, ज्या याच्या हिंदू स्वरूपाकडे निर्देश करतात.

ब्रिटिश कालीन अभिलेख आणि परदेशी इतिहासकारांचे वर्णन देखील हिंदू पक्षाच्या समर्थनात सादर केले जाते. ब्रिटिश विद्वान कॅप्टन सी. ई. लुअर्ड यांनी आपल्या '' '' या पुस्तकात उल्लेख केला आहे की, ही रचना मूळतः हिंदू मंदिराच्या अवशेषांपासून तयार करण्यात आली होती. त्यांनी असेही लिहिले की, संस्कृत शिलालेख जाणूनबुजून फरशीमध्ये बसवले गेले जेणेकरून त्यावरून चालता यावे. इम्पीरियल गॅझेटियर आणि रॉयल एशियाटिक सोसायटीच्या अभिलेखांमध्येही भोजशाळेला मूळतः हिंदू मंदिर मानले गेले आहे, ज्यामध्ये नंतरच्या काळात बदल करण्यात आला.

हिंदू पक्ष माता वाग्देवीच्या मूर्तीलाही एक महत्त्वाचा पुरावा मानतो. ब्रिटिश काळात उत्खननादरम्यान देवी सरस्वतीची मूर्ती सापडली होती, जी नंतर इंग्लंडला नेण्यात आली. सध्या ती मूर्ती ब्रिटिश संग्रहालयात असल्याचे सांगितले जाते. जर भोजशाळेचे मूळ स्वरूप मशीद असते, तर देवी सरस्वतीची मूर्ती आणि संस्कृत शिक्षण साहित्याची उपस्थिती तार्किकदृष्ट्या प्रश्न निर्माण करते. याच कारणामुळे हिंदू समाज प्रदीर्घ काळापासून माता वाग्देवीची मूर्ती पुन्हा भारतात आणण्याची आणि भोजशाळेत स्थापित करण्याची मागणी करत आहे.

कायदेशीर दृष्टिकोनातूनही हिंदू पक्ष आपले युक्तिवाद मजबूत मानतो. भोजशाळा ही १९०४ आणि १९५८ च्या प्राचीन स्मारक संरक्षण कायद्यांतर्गत संरक्षित स्मारक मानली जाते. हिंदू पक्षाचा युक्तिवाद असा आहे की, एखाद्या संरक्षित स्मारकाचे मूळ ऐतिहासिक स्वरूपच त्याच्या ओळखीचा आधार असायला हवे. केवळ नंतरच्या काळातील वापरामुळे एखाद्या स्थळाचे मूळ धार्मिक चरित्र संपुष्टात येऊ शकत नाही.

पूजा स्थळ कायदा १९९१ (प्लेसेस ऑफ वरशिप ऍक्ट) बाबतही हिंदू पक्ष महत्त्वाचे कायदेशीर युक्तिवाद मांडतो. त्यांच्या मते, हा कायदा अशा प्राचीन आणि संरक्षित स्मारकांना लागू होत नाही जी पुरातत्व संरक्षण कायद्याच्या अंतर्गत येतात. भोजशाळा हे एक संरक्षित स्मारक असल्याने, त्यावर १९९१ च्या कायद्याची सक्ती आपोआप लागू होत नाही.

१९३५ च्या तथाकथित ''एलान'' (घोषणा) वरही हिंदू पक्ष प्रश्न उपस्थित करतो. त्यांचे म्हणणे आहे की तो केवळ एक प्रशासकीय आदेश होता, कोणतीही वैधानिक अधिसूचना नव्हती. त्यामुळे त्याला घटनात्मक आणि कायदेशीररित्या बंधनकारक मानता येणार नाही. हिंदू पक्ष असेही म्हणतो की, संविधानाच्या कलम २५ अंतर्गत त्यांना माता सरस्वतीची पूजा आणि धार्मिक विधी करण्याचा मूलभूत अधिकार आहे.

भोजशाळा विवादाचा सर्वात महत्त्वाचा प्रश्न हा आहे की, केवळ वापराच्या आधारावर एखाद्या संरचनेचे मूळ चरित्र बदलते का? हिंदू पक्षाचे स्पष्ट मत आहे की, जर एखाद्या स्थळाचे मूळ पुरातात्विक, ऐतिहासिक आणि सांस्कृतिक पुरावे ते मंदिर आणि वैदिक शिक्षण केंद्र असल्याची पुष्टी करत असतील, तर नंतरच्या राजकीय किंवा प्रशासकीय वापरामुळे त्याची मूळ ओळख नष्ट होऊ शकत नाही.

वैज्ञानिक दृष्टिकोनातूनही भोजशाळा ही भारतीय ज्ञान-विज्ञानाच्या प्राचीन परंपरेचे केंद्र असल्याचे दिसून येते. येथे मिळालेले व्याकरण चक्र, शैक्षणिक संरचना आणि संस्कृत शिलालेख हे दर्शवतात की हे स्थान केवळ धार्मिक पूजेपुरते मर्यादित नव्हते, तर भारतीय शिक्षण व्यवस्था आणि ज्ञान परंपरेचे एक संघटित केंद्र होते. या कारणास्तव भोजशाळेचे महत्त्व केवळ धार्मिक नसून सांस्कृतिक, शैक्षणिक आणि सभ्यतागत देखील आहे.

आज इंदूर खंडपीठाच्या निर्णयानंतर भोजशाळेचा प्रश्न पुन्हा एकदा राष्ट्रीय विमर्शाच्या केंद्रस्थानी आला आहे. हिंदू समाज याकडे केवळ जमीन किंवा इमारतीचा वाद म्हणून पाहत नाही, तर याला भारतीय सभ्यता, सांस्कृतिक चेतना आणि ऐतिहासिक न्यायाशी जोडलेला विषय मानतो. उपलब्ध ऐतिहासिक अभिलेख, पुरातात्विक पुरावे, परदेशी इतिहासकारांचे वर्णन आणि घटनात्मक युक्तिवाद हिंदू समाजाला हा विश्वास देतात की भोजशाळेचे मूळ स्वरूप हिंदू धार्मिक आणि शैक्षणिक केंद्र होते आणि ते त्याच स्वरूपात स्वीकारले गेले पाहिजे.

पुण्यातील ईएसआय हॉस्पिटल सर्व सुविधांसह त्वरित सुरू करावे - भारतीय मजदूर संघ

ज्योतिर्मय साहित्य

पुणे – महाराष्ट्रातील कामगार व त्यांच्या कुटुंबियांना दर्जेदार, सुलभ आणि आधुनिक आरोग्य सेवा उपलब्ध व्हाव्यात यासाठी कर्मचारी राज्य विमा योजना () अधिक सक्षम करण्याची आवश्यकता असल्याचे प्रतिपादन भारतीय मजदूर संघाने केले असून, पुण्यातील बिबवेवाडी येथील ईएसआय हॉस्पिटल सर्व अत्याधुनिक सुविधांसह त्वरित पूर्ण क्षमतेने सुरू करण्याची जोरदार मागणी करण्यात आली आहे.

दि. १२ मे २०२६ रोजी मंत्रालय, मुंबई येथे मा. कामगार मंत्री तसेच मा. आरोग्य मंत्री यांच्या उपस्थितीत महाराष्ट्र राज्यातील ईएसआय योजनेंतर्गत विविध प्रलंबित प्रश्न, रुग्णालयीन सुविधा, कामगारांच्या आरोग्यविषयक अडचणी, योजनांची अंमलबजावणी, लाभार्थ्यांचे कव्हरेज आणि सेवा विस्तार याबाबत सविस्तर बैठक पार पडली होती. या बैठकीमध्ये राज्यातील ईएसआय सेवा अधिक सक्षम, परिणामकारक आणि कामगाराभिमुख करण्याबाबत सकारात्मक चर्चा झाली.

त्यानंतर दि. १५ मे २०२६ रोजी कर्मचारी राज्य विमा महामंडळ, बिबवेवाडी, पुणे येथे ईएसआय हॉस्पिटलच्या कामकाजाचा विशेष आढावा घेण्यात आला. यावेळी ईएसआय हॉस्पिटल व मेडिकल कॉलेजचे डीन डॉ. प्रदीप गायकवाड यांनी जुलै २०२६ पूर्वी सर्व आधुनिक वैद्यकीय सुविधांनी सुसज्ज असे २२०

बेडचे ईएसआय हॉस्पिटल पूर्ण क्षमतेने रुग्णांच्या सेवेत दाखल करण्यात येईल, अशी माहिती दिली.

तसेच पुणे जिल्ह्यातील बारामती येथे १०० बेडचे, सातारा जिल्ह्यातील शिरवळ (ता. खंडाळा) येथे १०० बेडचे तसेच चाकण एमआयडीसी (ता. खेड) येथे ३०० बेड क्षमतेचे अत्याधुनिक ईएसआय हॉस्पिटल लवकरच सुरू करण्यात येणार असल्याची माहितीही यावेळी देण्यात आली. औद्योगिक क्षेत्रांमध्ये मोठ्या प्रमाणावर कार्यरत असलेल्या कामगारांसाठी ही रुग्णालये अत्यंत उपयुक्त ठरणार असल्याचे मत व्यक्त करण्यात आले.

भारतीय मजदूर संघाने या सर्व प्रस्तावित व प्रगतिपथावरील ईएसआय हॉस्पिटल्सचे काम युद्धपातळीवर पूर्ण करून ती त्वरित पूर्ण क्षमतेने सुरू करण्यात यावीत, अशी ठाम मागणी केली आहे. राज्यातील लाखो कामगार व त्यांच्या कुटुंबियांना परवडणाऱ्या व गुणवत्तापूर्ण आरोग्य सेवा उपलब्ध करून देणे ही शासनाची सामाजिक जबाबदारी असल्याचे संघटनेने नमूद केले.

यासोबतच ईएसआय योजनेंतर्गत विविध प्रलंबित प्रश्नांवर सखोल चर्चा करण्यात आली. योजनांचे लाभ अधिकाधिक सभासद व लाभार्थ्यांपर्यंत पोहोचावेत यासाठी राज्यभर व्यापक जनजागृती मोहीम राबविण्याचा निर्णय घेण्यात आला. विशेषतः असंघटित, ठेका व औद्योगिक क्षेत्रातील कामगारांना ईएसआय योजनांची माहिती, नोंदणी प्रक्रिया, वैद्यकीय सुविधा आणि लाभांविषयी जागरूक करण्यावर भर देण्यात येणार आहे.

भारतीय मजदूर संघाने बैठकीमध्ये ४० वर्षांवरील ईएसआय सभासदांसाठी नियमित मेडिकल चेकअप, प्रतिबंधात्मक आरोग्य तपासणी, जीवनशैलीशी संबंधित आजारांचे निदान, मधुमेह, रक्तदाब, हृदयरोग, कर्करोगपूर्व लक्षणे, पौष्टिक कमतरता यांचे वेळेत निदान तसेच आरोग्य जनजागृती उपक्रम प्रभावीपणे राबविण्याची आवश्यकता अधोरेखित केली. वाढत्या औद्योगिकीकरणाच्या पार्श्वभूमीवर कामगारांचे आरोग्य सुरक्षित ठेवण्यासाठी प्रतिबंधात्मक आरोग्य व्यवस्थेला प्राधान्य देणे आवश्यक असल्याचेही संघटनेने स्पष्ट केले.

या बैठकीमध्ये भारतीय मजदूर संघ पुणे जिल्हा अध्यक्ष अर्जुन चव्हाण, अखिल भारतीय ठेका मजदूर महासंघाचे सरचिटणीस सचिन मेंगाळे उपस्थित होते. तसेच डीन डॉ. प्रदीप गायकवाड, चिकित्सा अधीक्षक डॉ. विभूती आंबवडे, सहाय्यक चिकित्सा अधीक्षक डॉ. निना, उपनिदेशक अनंत कुमार वर्मा, प्रतिनिधी भानुदास रसाळ, सहाय्यक अभियंता श्री. लाल, सहाय्यक नर्सिंग अधीक्षक श्रीमती देशमुख तसेच इतर अधिकारी उपस्थित होते.

बैठकीस उपस्थित भारतीय मजदूर संघ पुणे जिल्हा अध्यक्ष अर्जुन चव्हाण तसेच अखिल भारतीय ठेका मजदूर महासंघाचे सरचिटणीस सचिन मेंगाळे यांनी राज्यातील सर्व ईएसआय सभासदांनी योजनांचा अधिकाधिक लाभ घ्यावा तसेच नियमित आरोग्य तपासणी करून स्वतःचे व कुटुंबाचे आरोग्य सुरक्षित ठेवावे, असे आवाहन केले.

जात्यावरच्या ओव्या......

शिवाराच्या वाटा
काटा पायात रुतला
देवा तुझ्या नावाचा
कुठे हिशोब चुकला? ॥२८५॥

उठून सकाळी
तुळशीला पाणी
वासुदेव सांगे
संतांची वाणी ॥२८६॥

संदर्भ- शांताई इंगळे
संकलन- सौ. मनोरमा बोराडे
सहशिक्षिका, छत्रपती संभाजीनगर

मनोपनिषद अर्थात मनाचे श्लोक-भाग ३०

ज्योतिर्मय साहित्य

समर्थाचिया सेवका वक्र पाहे ।
असा सर्व भूमंडळी कोण आहे ?
जयाची लीला वर्णिती लोक तिन्ही ।
नुपेक्षी कदा राम दासाभिमानी ।३०।

अर्थ : एकदा का आपण भगवंताचे सेवक झालो की आपल्याकडे वक्रदृष्टीने पाहण्याची कोणाचीही हिंमत नाही, (अगदी कळीकाळाची देखील नाही.) अशा या समर्थाची म्हणजेच भगवंताची स्तुती तिन्ही लोक म्हणजे स्वर्ग, पृथ्वी आणि पाताळ करीत असतात. असा हा भगवंत आपल्या भक्तांची कधीच उपेक्षा करीत नाही.

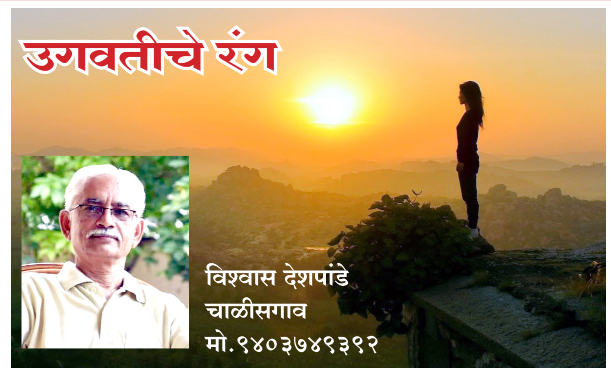

विवेचन : ''नुपेक्षी कदा राम दासाभिमानी''या श्लोकांच्या मालिकेतील हा अतिशय सुंदर श्लोक आहे. या ठिकाणी समर्थ आपल्याला भगवंत आपल्या भक्ताची किती काळजी घेतात हे पुन्हा आपल्या मनावर ठसवतात. मात्र त्यासाठी समर्थाचा म्हणजे भगवंताचा सेवक आपण झाले पाहिजे.

सेवक म्हणजे नोकर असे समजायचे का ? या दोन शब्दातील अर्थांमध्ये फरक आहे. सेवक म्हणजे अशी व्यक्ती की जी निरपेक्ष भावाने सेवा करते आणि नोकर म्हणजे जो पगाराच्या अपेक्षेने काम करतो. भगवंताची अशी निरपेक्ष भावाने सेवा करणारा सेवक आपल्याला व्हायचे आहे. ही अपेक्षा या ठिकाणी आहे. यासाठी आपण श्रीरामांचा निस्सीम भक्त हनुमान याचे उदाहरण डोळ्यापुढे ठेवूया.

हनुमंत रामाचा सेवक आहे. कुठल्याही अपेक्षेशिवाय तो त्याच्या सेवेसाठी तत्पर आहे. आपल्या धन्यावर म्हणजे मालकावर ज्याची प्रचंड निष्ठा आहे. असा सेवक म्हणजे हनुमंतराय !मग साहजिकच अशा सेवकावर मालकाचे देखील प्रेम असणारच !

सीतेच्या शोधात महत्त्वाची भूमिका बजावल्यानंतर श्रीराम हनुमंताला विचारतात की बोल तुझी काय इच्छा आहे ? तेव्हा हनुमंत फक्त त्याची भक्ती मागतात. श्रीराम त्याला उराशी धरतात. आपला लहान बंधू म्हणून आलिंगन देतात केवढे हे प्रेम ! मारुतीरायांची केवढी ही निरपेक्ष सेवा !

समर्थांचा (भगवंताचा) जो भक्त असतो तो देखील त्यांच्या कृपेने समर्थच होतो. त्यामुळे त्याच्याकडे वाकड्या नजरेने पाहण्याची कोणाचीही हिंमत नसते. त्याच्यावर संकटे येत नाहीत असे नाही. पण जीवनातील दुःखांना, संकटांना तो धैर्याने सामोरा जातो. हा देह माझा नाहीच. तो भगवंताचा आहे अशी त्याची धारणा झालेली असते. त्याच्या सेवेसाठीच त्याचा उपयोग तो करत असतो. म्हणून देहाला दुःख झाले तरी तो विचलित होत नाही. देहे दुःख ते सुख मानित जावे... अशी त्याची वृत्ती होते. **(क्रमशः)**

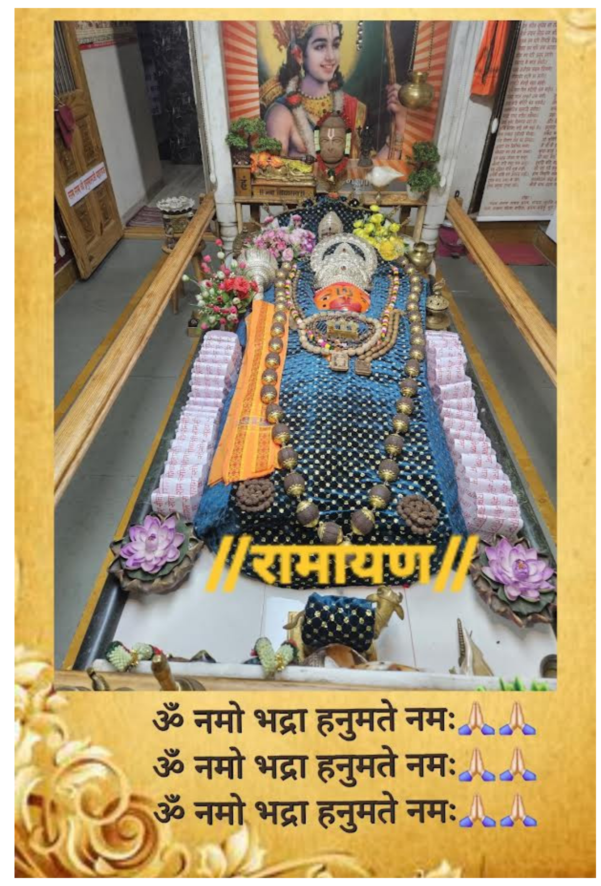

॥ संजय उवाच... ॥

@संजय काव्या पुणे 7743918559

✍️ बी पॉसिटीव्ह
कोणतीही घटना घडण्यामागे काहीतरी निश्चित कारण असते म्हणून प्रत्येक घटनेला पॉसिटीव्ह घ्यावे. फायदा त्यातच आहे. सकारात्मकता नेहमी यशाकडे घेवून जाते.

भगवंताच्या नामानेच वासनाक्षय !

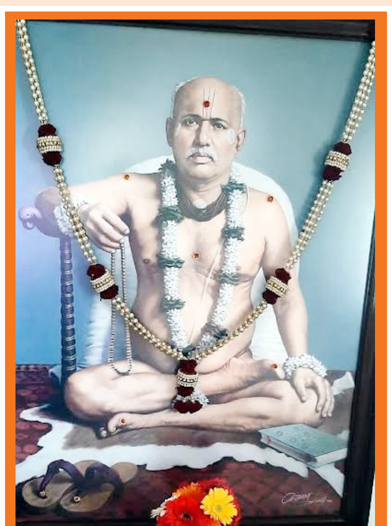

श्री ब्रह्मचैतन्य गोंदवलेकर महाराज

ज्योतिर्मय साहित्य

आपण सर्व जीव वासनेत गुंतलेले आहोत, कारण आपला जन्मच वासनेत आहे. वासना म्हणजे, 'आहे ते असू द्याच, आणि आणखीही मिळू द्या' असे वाटणे. आपण सध्या या स्थितीत आहोत. पण सुरुवात म्हणून आपण असे म्हणावे की, 'आहे ते असू द्या, आणि आणखी मागायचे ते परमेश्वराजवळ मागू या.' म्हणजे, मिळाले तर 'भगवंताने दिले', आणि न मिळाले तर 'त्याची इच्छा नाही', अशी जाणीव होऊन 'दाता परमात्मा आहे' ही भावना वाढू लागेल; आहे तेही त्याच्याच इच्छेचे फळ आहे असे वाटू लागून अस्वस्थता आणि आसक्ती कमी होऊ लागेल; आणि आसक्ती कमी होऊ लागली की, 'हवे-नको' कमी होऊन वासना ओसरू लागेल. केवळ आपल्या कर्तबगारीने वासनेच्या पलीकडे जाणे अशक्य आहे; त्याला शरणागतीशिवाय गत्यंतर नाही. याकरिता योग्य संगतीचाही फार उपयोग होईल. एखाद्या बैराग्याची संगती केली तर स्वाभाविकच कपड्याचे प्रेम कमी होईल, पण एखाद्या शेटजीच्या संगतीत राहिलो तर छानछोकी करण्याकडे प्रवृत्ती होईल. म्हणून अशा संगतीत राहावे की, ज्यामुळे शरणागती यायला मदत होईल.

शरणागती म्हणजे परमेश्वराला सर्वस्वी अर्पण होऊन राहणे; याचाच अर्थ, आपण उपाधिरहित बनणे. तर मग आपण अशाच साधनाची संगती केली पाहिजे, की जे अत्यंत उपाधिरहित आहे. हे साधन म्हणजे भगवंताचे नाम. काळ, वेळ, परिस्थिती, उच्चनीच भाव, स्त्री-पुरुष, विद्वता-अडाणीपणा, श्रीमंती-गरिबी, प्रकृतीची सुस्थिती-दु:स्थिती वगैरे कोणतीही गोष्ट नामाला आड येऊ शकत नाही. तसेच, त्याला कोणतीही उपकरणे लागत नाहीत. ते हृदयात सतत आपल्याबरोबर बाळगता येते. नामात वैराग्याचे कष्ट नाहीत, आणि कुठेही, केव्हाही ते बरोबर नेता येते. त्यासाठी विषयाची तदाकारवृत्ती सोडली पाहिजे. 'भगवंत माझ्या मागे आहे' अशी श्रद्धा राखली की वृत्ती विषयाशी तदाकार होत नाही. मारुतीने दिलेली मुद्रिका पाहिल्यावर सीतेला रामाच्या स्वरूपाची आठवण झाली, त्याप्रमाणे नाम घेताना आपल्याला त्याची आठवण झाली पाहिजे.

भगवंताच्या अनुसंधानात जो राहिला त्याने काळावर सत्ता गाजविली. अशा लोकांना मरणाचे भय कुठून असणार ? भगवंताला सर्वस्व दिल्यामुळे त्यांना वासना उरत नाही; आणि जिथे वासना उरली नाही तिथे काळाचा शिरकाव होत नाही. वासना नष्ट होणे म्हणजे देहबुद्धी नष्ट होणे होय. वासनेच्या क्षयामध्ये आपलेपणाचे मरण आहे, आणि हे मरण डोळ्यांनी पाहण्यासाठी आपण भगवंताच्या नामात राहिले पाहिजे.

वासनेचा क्षय भगवंताच नामात आहे हे अक्षरशः खरे आहे.

॥ अध्यात्म ॥

मधुकर बोरीकर,
पुणे

♦️ पाप, पुण्य टाळता येते का?

मागील अंकावरून पुढे.....

त्यावेळेस भगवंत त्यास सांगतात की या कर्म भयाने तुम्ही विहित कर्माचा त्याग जरी केला तरी, तुमचा देह व्यापार चालू असल्याने, तुमचा मनोधर्म सुरू असल्याने, त्यात कंपने निर्माण होतील. बुद्धीत संकल्प विकल्पाचे भांडार असेलच. शरिरा द्वारे ही काही कर्मे होतील. मग तुम्ही सुटणार कसे?

जव निरार्तता नाही /तव व्यापारू असे पाही/
मग संतुष्टीच्या ठाई/ कुंठे सहजे/

जोपर्यंत निरीच्छता प्राप्त झाली नाही, तोपर्यंत कर्म करणे हे राहणारच असे समज व आत्म तृप्ती झाली असता कर्म सहज थांबेल.

देखे विहित कर्म जेतुले/ ते सळे जरी
वोसंडिले /तरी स्वभाव काय आणि निमाले/
इंद्रियांचे//

विहित कर्म म्हणजे नित्य आणि नैमित्तिक कर्मे. ही कर्मे हट्टाने जरी सोडली तरी आपला हे कर्म आचरण्या विषयीचा स्वभाव काय संपला?

कर्म पराधीनपणे निपजतसे प्रकृती गुणे/
येरी धरी मोकली अंत करणे वाहिजे वाया//
ज्ञाने.३/५९

इंद्रिय, कर्म पराधीनपणे त्रिगुणांच्या योगे कर्मे करीत असतात.

यामुळे ती कर्मे आपल्या हातून घडतात. आणि यात कर्मे घडण्याचा प्रक्रियेला दोषपूर्ण मानता ही येत नाही. कारण आपणास त्याचा दोष केव्हा लागतो तर ही कर्मे देह भावात राहून, आपण "मी" केली असे समजतो तेव्हा.

तैसी शुभा शुभ कर्मे जी निपजती प्रकृती धर्मे/
ती ये मूर्खी मती भ्रमे/ मी करता म्हणे//

आता आपल्या लक्षात आले असेल की, आपली इच्छा असो वा नसो नित्य नैयमित्तिक कर्मे आपल्या हातून घडणारच आणि याही कर्माचे फळ आपणास भोगावे लागणारच.

क्रमश:.

♦️ पैसा श्रेष्ठ कि ज्ञान ?

माणसांच्या जीवनात सुखदु:खाप्रमाणे यश अपयश, आवडनावड, खरं खोट, पण आपण आपल्या कुवतीनुसार वागतो. अपयश येईल या भीतीने मागेपुढे पाहू नका. वाईट काळ परिस्थितीवर मात कशी करावी हे शिकवते. दबाव व काळ याचे दडपण प्रत्येकावर असतेच पण पैशापेक्षा कामाला महत्व व समर्पित लोकच यशस्वी होतात, अशी हजारो उदा. आहेत! "निरीक्षण व परिस्थितीतून माणूस सफल होतो" असे बीग बी म्हणाले ते खरे आहे. शिक्षण ही अशी गुंतवणूक आहे ज्याचा लाभ आयुष्यात शेवटच्या टप्प्यापर्यत होतो. सामान्य जीवन जगण्यासाठी अन्न, वस्त्र व निवारा याशिवाय ज्याची जास्त गरज आहे ते म्हणजे शिक्षण म्हणून साक्षर जनता भूषण भारता म्हणतात.

स्त्रीने साक्षर होणे ही काळाची गरज होती, म्हणून आज महिला शिकून साक्षर होऊन माणसासह काम करते. त्याचा फायदा समाजदेश यांना होत आहे. पैसा सोने कमी होणे व गमावण्याची भिती पण या संपत्तीचा रूपांतर ज्ञानात केले तर ते कधीच कमी होत नाही! चोरीलाही जाणार नाही

वेळेनुसार लोकांना जे काही मिळते ज्याचे ते पात्र असतात. आणि पात्रता ही पैसा व सोने यावर मिळत नाही.तर ती शिक्षण व संधीतून मिळते म्हणून बालपणापासून शिक्षणाला महत्व द्या.बस आज एवढं पुरे. ईथंच थांबतो

व हे शिक्षण पुराण आवरते घेतो फार मोठा व गहन विषय आहे. शुभ सकाळ शुभ दिवस आपला दिवस आनंदी जावो हिच गुरू चरणी प्रार्थना.. स्वस्थ राहा मस्त राहा सुख दु:खाचे तरंग माणसा-माणसाचे वाचत राहा.

कोथिंबीर, कांदा, लसूण यांचे फायदे

ज्योतिर्मय साहित्य

(मागील अंकावरून)

३. हाय ब्लड प्रेशर नियंत्रणात - जर एखाद्याला उच्च रक्तदाबाची समस्या असेल तर त्याने कच्चा कांदा खाल्ला पाहिजे. हृदयाशी संबंधित आजारांमध्येही कांद्याचे सेवन फायदेशीर ठरते. यामुळे हार्ट अटॅकचा धोका बऱ्याच प्रमाणात कमी होतो.

४. लोहाची कमतरता भरून निघेल - कांद्याला लोह, फोलेट आणि पोटॅशियमचा उत्कृष्ट स्रोत मानला जातो. कांदा खाल्ल्याने शरीरातील लोहाची कमतरता दूर केली जाऊ शकते. कांद्यामध्ये अँटी एलर्जिक, अँटी ऑक्सिडेंट सारखे गुण असतात, जे शरीराचे अनेक प्रकारच्या इंफेक्शपासून संरक्षण करण्यास मदत करते.

लसूण :

१. डांग्या खोकला, रक्त दोष, घटसर्प, बहिरेपणा, कुष्ठरोग, संधिवात, मुळव्याध, यकृताचे आणि पित्ताशयाचे विकार यावर लसूण गुणकारी आहे. कामोत्तेजना कमी झालेल्यांनाही लसणाचा उपयोग होतो. श्वास मोकळा होण्यासाठी एक लसूण पाकळी गरम करून किंचित मीठ लाऊन खावी. दमा कमी होण्यासाठी एक पेला गरम पाण्यात दोन चमचे मध आणि १० थेंब लसूण रस घ्यावा. झोपण्यापूर्वी ३ लसूण पाकळ्या दुधात उकळून घेतल्याने दमा रात्री त्रास देत नाही.

२. न्यूमोनिया नाहीसा होण्यासाठी एक लिटर पाण्यात एक ग्रॅम लसूण आणि २५० मि.ली. दूध घालून उकळवावे. पाव हिस्सा करावे. हे दूध दिवसातून तीन वेळा घ्यावे. क्षयरोगासाठी लसूण दुधात उकळून घ्यावे, असे आयुर्वेदात सांगितले आहे. लसूण पौष्टिक, वीर्यवर्धक, उष्ण, पाचक, मलनिस्सारक आहे. मुरुमे आणि मोड्या (पिंपल्स) कमी होण्यासाठी लसूण नियमित चेहऱ्यावर चोळावा. नायटा, इसब झालेल्या त्वचेवर लसूण चोळल्याने रोग बरा होतो.

संकलन -
डॉ. प्रमोद ढेरे (निसर्ग उपचार तज्ज्ञ)
पिंपरी-चिंचवड, पुणे.
आरोग्यविषयक व्याख्याते व लेखक
संपर्क - ९२ ७१ ६६९ ६६९

३. रक्तवाहिन्यांवरील दाब, ताण कमी होतो. नाडीचे आणि हृदयाचे ठोके कमी पडतात. लसणाचे सहा थेंब चार चमचे पाण्यातून दोन वेळा घेतल्याने उच्च रक्तदाब नियंत्रित राहतो. वाढलेला रक्त दाब कमी होण्यासाठी लसूण, पुदिना, जिरे, धने, काळी मिरी आणि सैंधव मिठाच्या चटणीचे सेवन करावे.

४. लसणाच्या नियमित वापराने रक्तवाहिन्यांतील साचलेले कोलॅस्टेरोल निघून जाते. रक्तवाहिन्या कडक व कठीण होत नसल्याने हृदयाचा झटका येण्याची संभावना कमी होते. हृदयाचा झटका आल्याबरोबर पाच सहा कच्च्या लसूण पाकळ्या चावून खाल्ल्याने हार्ट फेलचा धोका टळतो.

५. आहारात लसणाचा सातत्याने वापर केल्यास कर्करोगाची शक्यता कमी होते. कारण लसूण कर्करोगाच्या पेशींना वाढू देत नाही. कर्करोगामध्ये नियमित लसणाचे सेवन करत राहिल्याने पांढऱ्या पेशींची वाढ होऊन कर्करोगाच्या पेशींची वाढ ३९ टक्क्यांनी कमी होते.

***

प्रभातपुष्प

षटकोळी माझी
संध्याराणी जयहिंद कोल्हे {काव्यसंध्या}
कळंब जि.धाराशिव मो. 87885 91371

शब्द

शब्द असती पहा
धारदार असे शस्त्र
जपून जरा वापरावे
वेळ निघून गेल्यावर
सर्वकाही संपते म्हणून
वेळीच खरे सावरावे

शब्दांचे आहेत इथे
सर्वजण खरे पूजारी
दौलत सुंदर,छान
शब्द असे आधार
सारस्वतांचा तेच श्वास
पूजनाचा खास मान

नीटचा पेपर रद्द; विद्यार्थ्यांचा दोष काय?

ज्योतिर्मय साहित्य

नीटचा पेपर फुटला. तो एवढ्या प्रमाणात फुटला की सरकारला नीटची झालेली परिक्षाच कॅन्सल करावी लागली. हे सगळं बरोबर असलं तरी पेपर फुटीचं राजकारण न समजलेलं कोडं आहे. ज्या विद्यार्थ्यांनी चांगला अभ्यास केला आणि पेपर चांगला सोडवला. त्या विद्यार्थ्यांच्या अभ्यासाचं व चांगला पेपर सोडविण्याचं काय? शिवाय हाच पेपर नव्याने पुढे घेतल्यानंतर आज ज्या विद्यार्थ्यांचा पेपर चांगला गेला होता. त्याचा पुढील पेपर चांगला न गेल्यास त्याच्या भवितव्याचं काय? हाही प्रश्न जनसामान्य लोकांना पडलेला असून तो भेडसावत आहे.

बारावीच्या विद्यार्थ्यांच्या बाबतीत त्यांच्या मेडीकल प्रवेशासाठी सक्षम ठरविणारी नीटची परिक्षा. ज्यातून ती रद्द करण्यात आली व नीटच नाही तर संपुर्ण परिक्षा यंत्रणेवर प्रश्नचिन्हं उभं राहिलं. तसं पाहिल्यास ह्या परिक्षा ज्या आताच्या काळात घेतल्या जातात. त्या परिक्षेचे पेपर फुटतातच कसे? हाही आणखी एक प्रश्न उभा राहतो.

पेपरफुटीची समस्या ही आजची नाही. ही दहा वर्षापासून सुरु आहे. सन २०१६ मध्ये रिव्यू ऑफिसर पदाच्या परिक्षेचा लखनौमध्ये पेपर फुटला. सन २०१७ मध्ये बारावीचा बूक किंपिंग आणि अकाउंटन्सीचा पेपर फुटला. याचवर्षी स्टॉप सिलेक्शन कमिशनचा टेपर फुटला. सन २०१८ मध्ये पेपर फुटण्याच्या चर्चेवरुन दहावी, बारावीच्या गणित व अर्थशास्त्राच्या परिक्षा पुन्हा घेण्यात आल्या. याचवर्षी गुजरातमध्ये पोलीस भर्तीचा पेपर फुटला. सन २०१९ मध्ये रेल्वे भर्तीचा पेपर फुटला. सन २०२० मध्ये विधी विभागाचा पेपर फुटला. याचवर्षी उत्तर प्रदेशात बारावीचा पेपर फुटला. सन २०२१ मध्ये उत्तर प्रदेशात टि ई टी चा पेपर फुटला. याचवर्षी नीटचाही पेपर फुटला. सन २०२२ मध्ये उत्तर प्रदेशात लेखपाल भर्तीचा पेपर फुटला. याचवेळेस बिहारमध्ये लोकसेवा आयोगाचा पेपर फुटला. सन २०२४ मध्ये नीटचा पेपर फुटला. तसेच यावर्षी म्हणजेच २०२६ मध्ये बारावीचे काही पेपर फुटले आणि आता नीटचा पेपर फुटला.

अंकुश शिंगाडे
नागपूर
९३७३३५९४५०

पुर्वी असं नव्हतं. कोणतेच पेपर फुटत नव्हते. लोकं इमानदार होते व ते पेपर फोडण्याच्या भानगडीत नसायचे. शिवाय त्या काळात न्यायालयही सक्षमतेने दोषींवर कडक कारवाई करायचं. परंतु आज तसं नाही. आज दहा निर्दोषांचं नुकसान झालं तरी चालेल. परंतु एका दोषी व्यक्तींवर कारवाई व्हायला नको. अशी अवस्था आहे. आज दोषींवर सरकारही जास्त कडक स्वरुपाची कारवाई करीत नाही आणि न्यायालयही नाही. दोषींना मिळते, अतिशय सौम्य स्वरुपाची शिक्षा. ज्यातून त्यांची हिंमत वाढते व पेपर फोडला जातो. फुटतो. ज्यातून अकार्यक्षम, सक्षम नसलेल्या विद्यार्थ्यांचा फायदा होतो. परंतु जे विद्यार्थी वर्षभर अगदी डोळे फोडून अभ्यास करतात. त्या विद्यार्थ्यांच्या भवितव्याचं काय? त्यांची क्रमवारी घसरत असल्यानं अशा विद्यार्थ्यांचा पुढील लायक असलेल्या शिक्षणासाठी वर्णी लागत नाही. ज्यातून त्यांचं भवितव्य अंधकारमय होतं.

सध्याच्या काळात प्रत्येक वर्षी कोणते ना कोणते पेपर फुटतच आहेत. ज्यातून विद्यार्थ्यांचा मानसिक ताण वाढत आहे. एवढंच नाही तर ज्या केंद्रावर पेपर फुटतो. त्या केंद्रावरील इतर विद्यार्थ्यांचा दोष नसतांना त्या केंद्रावरील सर्वच विद्यार्थ्यांनी कॉपी केलेली असेल. अशी शंका घेवून इतर विद्यार्थ्यांनी सोडविलेले पेपर अधिक काटकसरीनं तपासले जातात. ज्यातून इतर होतकरु विद्यार्थ्यांचं नुकसानच केलं जातं. यात त्यांचा दोष नसतोच. तरीही असं घडतंच. आज विद्यार्थ्यांचा जो पेपर फुटतो. तो पेपर का फुटू शकतो? त्याचं कारण आहे, विद्यार्थ्यांबाबत राबवली जात असलेली परिक्षा यंत्रणा. जी यंत्रणा गोपनीय स्वरुपाची असायला हवी. परंतु राहात नाही. शिवाय दोषींवर कारवाई होते. परंतु तात्पुरत्या स्वरुपाची. ठोस कारवाई होतच नाही. ना न्यायालय त्यांच्यावर कारवाई करण्यासाठी आदेश देत. ना शासन कडक पावलं उचलत. ज्यातून अशा घटना दरवर्षी होत आहेत. व्यतिरिक्त शासन त्यांच्यावर कडक कारवाई न करता परिक्षा पद्धतच रद्द करुन टाकतात. ज्यातून नुकसान आपलं थोडंच झालं. विद्यार्थ्यांचं झालं ना. होवू दे. आपलं काय जातं? अशा प्रकारची उदासिनता घेवून सर्रास झालेली परिक्षाच रद्द केली जात आहे. ज्यातून विद्यार्थ्यांचे भवितव्य खराब होत आहे.

महत्वपुर्ण बाब ही लक्षात घेण्यासारखी आहे की शासनानं अशी परिक्षा रद्द करु नये. अशी परिक्षा रद्द न करता दोषींवर कडक कारवाई करावी. त्यातच शासनाला जमत नसेल तर न्यायालयानं तरी दोषींवर कडक कारवाई करावी. जेणेकरुन विद्यार्थ्यांचं भवितव्य खराब होवू नये. राहिला प्रश्न पेपर फुटल्याचा. तर पेपर फोडून जेही विद्यार्थी पास होतात. ते सक्षम असतातच असे नाही. समजा ते सक्षम झालेही अभ्यासक्रमासाठी. तरी त्या विद्यार्थ्यात शैक्षणिक गुण नसल्यानं ते विद्यार्थी पुढील अभ्यासक्रम शिकतांना त्या अभ्यासक्रमातून कधीच पुढे जावू शकत नाही. कारण कावळ्याला कितीही साबन, पावडर वा पेंट लावून दिला. तरीही कावळा काळाच असेल. तो पांढरा बनणार नाही. तसंच परिक्षेचं आहे. कारण हिरा हा हिराच असतो. तो कोळशात जरी लपून बसला असला तरी. त्यामुळंच पेपर जरी फुटला असला तरी सरकारनं यापुढं परिक्षा रद्द करु नये. दोषींवर पाहिजे त्या प्रमाणात कडक कारवाई करावी. जेणेकरुन पुढील पेपर फोडतांना वारंवार विचार करावा लागेल.

शाळेत काय शिकवले जातेय?

ज्योतिर्मय साहित्य

(मागील अंकावरून)

यामुळेच ब्रिटनमधील सर्वच शाळांमध्ये वर्षातील काही दिवस गॅरेज मेक्यानिकपासून ते शेतकरी आणि त्यांची जनावरे इथपासून ते हेलिकॉप्टर ऍम्ब्युलन्स डॉक्टर पर्यंत सर्वांना शाळेत बोलावून त्यांच्याकडून मुलांना प्रात्यक्षिक आधारित शिक्षण दिले जाते आणि त्याचा गृहपाठ रात्रीच्या जेवणावेळी पालकांकडून पक्का करून घेतला जातो.

आम्ही कुठेय....?

हा प्रश्न आम्हाला पडतो का?

मुलांवर ओझे अपेक्षांचे

गेले दोन दशके पाठीवरच्या दप्तराचे ओझे कमी करण्याचा चर्चा करत राहिलोय

पण या बालमनाच्या मनावरील ओझ्याचे काय?

फक्त शाळाच या मुलांना दप्तराच्या आणि गृहपाटाच्या ओझ्यात दडपून ठेवतायत का?

याला पालकपण जबाबदार नाहीत का?

माझ्या मुलाला शाळेत गेले कि आकडे वाचायला आणि लिहायला आलेच पाहिजेत, मुलाना आलीच पाहिजे, सर्व खेळ आलेच पाहिजेत,

याहूनही पुढे जाऊन त्यांना गाणे गायला आले पाहिजे एखादे वाद्य वाजवायला आले पाहिजे, असा सगळा अट्टाहास का?

ज्या बालवयात मुलांनी मातीत खेळले पाहिजे, झाडावर चढले पाहिजे, नदी-विहरीत पोहले पाहिजे रात्री आई वडिलांबरोबर शाळेतील गमती जमतीच्या गोष्टी केल्या पाहिजेत त्या वयात इतरांचे मुलं मुलांसारखे स्टेजवर नाचवत, त्याची इच्छा नसताना शाळेचा नियम म्हणून गॅदरिंग मध्ये गाणी म्हणायला लावतोय, नाटकात भाग घ्यायला सांगतोय, हार्मोनियम, गिटार, तबल्याच्या क्लासला पण पाठवतोय, गणिताचा इंग्लिशच्या कलासला पण जबरदस्तीने बसवतोय.

आणि यातून काही शिल्लक असेल तर सर्रास सर्व शाळा त्या कोवळया जीवांवर नवनवीन प्रोजेक्टचा मारा करत आहेत. आज पर्यावरणाचा उद्या चित्रकलेचा परवा कॉम्पुटरचा असे रोज नवनवीन प्रोजेक्ट त्या बालबुद्धीत अक्षरशः इंजेक्शनसारखे घुसवले जात आहेत.

त्या कोवळ्या जीवाला त्याचा त्रास होतोय हे पालकांना आणि शिक्षकांना का समजत नाही.

सात वर्षाचे मूल सकाळी सातला घरातून निघतेय ते रात्री सातला घरी येतेय.

डॉ. नानासाहेब थोरात
वरिष्ठ शास्त्रज्ञ
मेडिकल सायन्स डिव्हिजन
ऑक्सफर्ड युनिव्हर्सिटी, इंग्लंड

मनाने आणि शरीराने थकलेला तो जीव पुन्हा गृहपाटाच्या ओझ्याने आणि सकाळी पुन्हा लवकर उठण्याच्या चिंतने झोपी जातोय.

आमचे गृहपाठ नेहमी अवघड इंग्लिशचे आणि किचकट गणितांचेच का असतात?

हे दोनच विषय आयुष्यात सर्वकाही शिकवतात का? युरोप-अमेरिकेच्या सगळ्याचा मुलांना कुठे चांगले गणित येते, जपान-जर्मनीच्या मुलांना कुठे फाडफाड इंग्लिश बोलता येते, आफ्रिकेतील सगळ्याच मुलांना कुठे वयाच्या दहा बारा वर्षात कॉम्पुटरचे कोडिंग काय असते हे माहित होते.

स्पर्धांची गरज आहे का?

मग आमच्याच मुलांना हे सगळे लहान वयातच यायला हवे हा अट्टाहास का?

गृहपाठ नेहमी लेखनाचा आणि घोकंपट्टीचाच का असतो?

तो आई वडिलांबरोबर आज्जी आजोबांबरोबर चर्चा करायचा का नसतो?

वर्गातील चार मुलांना एखाद्या परीक्षेत कमी मार्क्स मिळाले तर शाळेच्या मुख्याध्यपकाला त्याचे का टेन्शन येते?

ते का पालकांना बोलावून मुलांची तक्रार करतात?

माझ्या शाळेची मुलं सगळ्याच विषयात, सगळ्याच खेळात, सगळ्याच अभ्यासेतर उपक्रमात मुलं इतर शाळेच्या पुढे असलीच पाहिजेत हा शाळांचा पण अट्टाहास का? आणि या अट्टहासातूनच बालमनावर गृहपाठाचे ओझे थोपवले जात आहे.

याला शाळा जेवढ्या जबाबदार आहेत तेव्हढेच आजचे स्वतःला सुशिक्षित म्हणवणारे पालक पण आहेत.

शाळा आणि पालक या दोन्हीच्या संगनमताने हा गृहपाठाचा गुन्हा दररोज मुलांच्या माथी मारला जात आहे.

एक दिवस गृहपाठ दिला नाही तर पालक अस्वस्थ होतायत, आसपासच्या दहा लोंकाना विचारून खात्री करून घेतायत की खरेच आज गृहपाठ नाही ना.

आम्ही शालेय अभ्यासक्रमात नवनवीन प्रयोग करतोय, नवीन पॉलिसीज घेऊन येतोय, पण स्पर्धेचे काय?

खरेच या बालमानांना एव्हढ्याश्या लहान वयात या सगळ्या स्पर्धेची गरज आहे? माझे मुलं सर्वच विषयात सर्वच खेळता सर्वच कलेत सर्वगुणसंपन्न असले पाहिजे हा पालकांचा अट्टाहास आणि आमच्या शाळेची मुलं सर्वच क्षेत्रात यशस्वी झाली पाहिजेत हा शाळांचा अतिमहत्वाकांक्षीपणा या कोवळ्या बालमानांना जीवघेणी स्पर्धेत ढकलत आहेत. अजूनही वेळ गेली नाही, मूलभूत स्पर्धाविरहित सुधारणा करण्यासाठी नाहीतर भविष्यात फक्त पुस्तकाच्या पानावरच ऍम्बुलन्सचे चित्र पाहिलेल्या आणि घरात लॅपटॉपवर कोडिंगचा गृहपाठ करत बसलेल्या चार-पाच वर्षाच्या एका कोवळ्या जिवाच्या अभागी मातेने घरातील चकचकीत फरसीवरून पाय घसरून जीव गमावलेला असेल.

साहित्यिक मित्रांनो,
आता लिहा बिनधास्त कारण आता तुमच्या साहित्याला प्रकाशित करण्यासाठी आले आहे एक भव्य व्यासपीठ
॥ज्योतिर्मय॥ साहित्याचे विद्यापीठ
"ज्योतिर्मय" साहित्याचे विद्यापीठ.
साहित्यावरील प्रत्येक घटना, कथा, कविता, लेख, परीक्षण, पुरस्कार, संमेलन प्रत्येकाची नोंद आम्ही घेणार, मग विचार कसला करता!
हो जाओ शुरु....
या व्यासपीठावर तुमचे सर्वांचे स्वागत आहे.
- संजय व्यापारी, संपादक 7743918559
ज्योतिर्मय-साहित्याचे विद्यापीठ

सांगता येत नाही आणि सहनही होत नाही.....

तुमचे प्रॉब्लेम लपवून ठेवू नका त्यासाठी तज्ज्ञ डॉक्टरांचे मार्गदर्शन घ्या फोनवर आणि घरीबसून औषधी मिळवा.
■ ऑनलाईन औषधोपचार : आता सर्वकाही झाले आहे ऑनलाईन मग आजारपणात पण घरबसल्या औषधोपचार घ्या, कुठेही जाण्याची गरज नाही, वेळ व पैसा वाचवा 100 % खात्रीशीर इलाज,
गुप्तरोग, शारीरिक थकवा, बऱ्याच गोष्टी कोणालाही सांगण्यास लाज वाटते अशा वेळेस फक्त फोनवर तुम्ही तुमचा आजार सांगू शकता व त्यावर आयुर्वेदिक पद्धतीने हमाखास उपाय केला जाईल, पोस्टाने औषधं पाठविल्या जातील, प्रसिद्ध आयुर्वेदाचार्य डॉ. शेख ए एच, 37 वर्षाचा अनुभव, 200 पेक्षा अधिक पुरस्कार प्राप्त, 2 लाखांपेक्षा अधिक विविध लैंगिक समस्यग्रस्त रुग्णांवर यशस्वी उपचार, आतापर्यंत ५ ऑनररी डॉक्टरेटच्या पदव्या देऊन विविध संस्थांनी त्यांना सन्मानित केलेले आहे. त्यांच्या या कार्याची नोंद लंडन बुक ऑफ वर्ल्ड रेकॉर्ड, ओयासिक बुक ऑफ वर्ल्ड रेकॉर्ड, एशियन बुक ऑफ वर्ल्ड रेकॉर्ड, हुज-हू-इन एशिया रेकॉर्डस् मध्ये विक्रमी नोंद झालेली आहे.
सेक्स विषयक कोणताही प्रॉब्लेम असो फक्त एकदा फोन करा व मार्गदर्शन घ्या. व तुमचे प्रश्न सोडवा.
Dr Shaikh A H - 98606 99906

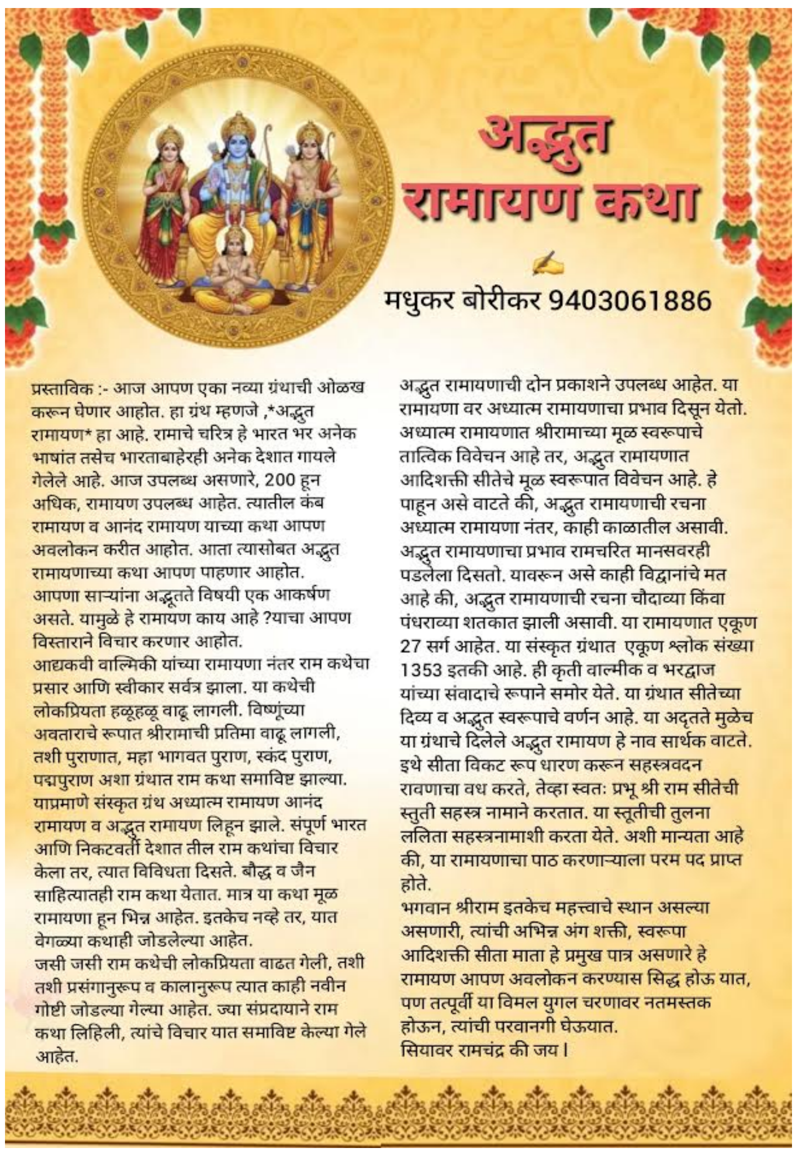

अद्भुत रामायण कथा

मधुकर बोरीकर 9403061886

प्रस्ताविक :- आज आपण एका नव्या ग्रंथाची ओळख करून घेणार आहोत. हा ग्रंथ म्हणजे ,*अद्भुत रामायण* हा आहे. रामाचे चरित्र हे भारत भर अनेक भाषांत तसेच भारताबाहेरही अनेक देशात गायले गेलेले आहे. आज उपलब्ध असणारे, 200 हून अधिक, रामायण उपलब्ध आहेत. त्यातील कंब रामायण व आनंद रामायण याच्या कथा आपण अवलोकन करीत आहोत. आता त्यासोबत अद्भुत रामायणाच्या कथा आपण पाहणार आहोत.
आपणा साऱ्यांना अद्भूतते विषयी एक आकर्षण असते. यामुळे हे रामायण काय आहे ?याचा आपण विस्ताराने विचार करणार आहोत.
आद्यकवी वाल्मिकी यांच्या रामायणा नंतर राम कथेचा प्रसार आणि स्वीकार सर्वत्र झाला. या कथेची लोकप्रियता हळूहळू वाढू लागली. विष्णूंच्या अवताराचे रूपात श्रीरामाची प्रतिमा वाढू लागली, तशी पुराणात, महा भागवत पुराण, स्कंद पुराण, पद्मपुराण अशा ग्रंथात राम कथा समाविष्ट झाल्या. याप्रमाणे संस्कृत ग्रंथ अध्यात्म रामायण आनंद रामायण व अद्भुत रामायण लिहून झाले. संपूर्ण भारत आणि निकटवर्ती देशात तील राम कथांचा विचार केला तर, त्यात विविधता दिसते. बौद्ध व जैन साहित्यातही राम कथा येतात. मात्र या कथा मूळ रामायणा हून भिन्न आहेत. इतकेच नव्हे तर, यात वेगळ्या कथाही जोडलेल्या आहेत.
जसी जसी राम कथेची लोकप्रियता वाढत गेली, तशी तशी प्रसंगानुरूप व कालानुरूप त्यात काही नवीन गोष्टी जोडल्या गेल्या आहेत. ज्या संप्रदायाने राम कथा लिहिली, त्यांचे विचार यात समाविष्ट केल्या गेले आहेत.
अद्भुत रामायणाची दोन प्रकाशने उपलब्ध आहेत. या रामायणा वर अध्यात्म रामायणाचा प्रभाव दिसून येतो. अध्यात्म रामायणात श्रीरामाच्या मूळ स्वरूपाचे तात्विक विवेचन आहे तर, अद्भुत रामायणात आदिशक्ती सीतेचे मूळ स्वरूपात विवेचन आहे. हे पाहून असे वाटते की, अद्भुत रामायणाची रचना अध्यात्म रामायणा नंतर, काही काळातील असावी. अद्भुत रामायणाचा प्रभाव रामचरित मानसवरही पडलेला दिसतो. यावरून असे काही विद्वानांचे मत आहे की, अद्भुत रामायणाची रचना चौदाव्या किंवा पंधराव्या शतकात झाली असावी. या रामायणात एकूण 27 सर्ग आहेत. या संस्कृत ग्रंथात एकूण श्लोक संख्या 1353 इतकी आहे. ही कृती वाल्मीक व भरद्वाज यांच्या संवादाचे रूपाने समोर येते. या ग्रंथात सीतेच्या दिव्य व अद्भुत स्वरूपाचे वर्णन आहे. या अदृतते मुळेच या ग्रंथाचे दिलेले अद्भुत रामायण हे नाव सार्थक वाटते. इथे सीता विकट रूप धारण करून सहस्त्रवदन रावणाचा वध करते, तेव्हा स्वतः प्रभू श्री राम सीतेची स्तुती सहस्त्र नामाने करतात. या स्तूतीची तुलना ललिता सहस्त्रनामाशी करता येते. अशी मान्यता आहे की, या रामायणाचा पाठ करणाऱ्याला परम पद प्राप्त होते.
भगवान श्रीराम इतकेच महत्त्वाचे स्थान असल्या असणारी, त्यांची अभिन्न अंग शक्ती, स्वरूपा आदिशक्ती सीता माता हे प्रमुख पात्र असणारे हे रामायण आपण अवलोकन करण्यास सिद्ध होऊ यात, पण तत्पूर्वी या विमल युगल चरणावर नतमस्तक होऊन, त्यांची परवानगी घेऊयात.
सियावर रामचंद्र की जय ।

उत्तराखंडमधील एक निसर्गरम्य प्रवास

(भाग एक)

विश्वास देशपांडे, चाळीसगाव. 94037 49932

कधी कधी आपल्या ध्यानीमनी नसताना अचानक प्रवासाचा असा एखादा योग येतो की तो एका वेगळ्याच वातावरणात आपल्याला घेऊन जातो. असेच काहीसे आमचे नैनिताल सहलीबाबत घडले. एप्रिल महिन्याच्या सुटीत पुण्याला गेलो असताना माझ्या मुलाने आम्हां दोघांना नैनिताल, कौसानी वगैरे निसर्गरम्य ठिकाणी तुम्ही जाऊन या म्हणून आग्रह केला. एवढे करूनच तो थांबला नाही, तर आम्हाला स्वतः ट्रॅव्हल्स कंपनीच्या ऑफिसमध्ये घेऊन गेला. आणि १९ एप्रिल ते २५ एप्रिल २०२६ दरम्यान आमचे गिरिकंद हॉलिडेज तर्फे नैनिताल, कौसानी, रानीखेत, जिम कॉर्बेट या ठिकाणी जाण्याचे ठरले देखील ! सहलीला जाण्याच्या दोन दिवस आधी पुन्हा एकदा आम्ही गिरिकंदच्या ऑफिसला भेट दिली. आम्हाला ज्या काही शंका होत्या, त्यांचे निराकरण करून घेतले. यावेळी माझी मुलगी सौ सारिका आमच्यासोबत आली होती.
दोन तीन दिवस आधीपासूनच प्रवासाची तयारी सुरु होती. आठवणीने प्रत्येक गोष्ट घ्यावी लागत होती. कुठेही जायचे तर हल्ली आधार कार्ड, फोटो इ. गोष्टी लागतातच. ते आठवणीने घेतले. तिथे थंडी असणार असे आम्हाला सांगितले गेले होते. त्यामुळे थंडीचे कपडे, बूट मोजे या सगळ्या गोष्टी आवर्जून घेणे भाग पडले. विमानतळावर सामान चेक होते म्हणून लगेज बॅगमध्ये कोणत्या वस्तू ठेवायच्या, केबिन बॅग मध्ये कोणत्या वस्तू ठेवायच्या याचा विचार करून बॅगा भरल्या जात होत्या. १९ एप्रिलचा दिवस अक्षय तृतीयेचा होता. पण आमच्या प्रवासाची सुरुवातच त्या दिवशी होणार होती. मनात म्हटले ' प्रत्येक वेळी अक्षय तृतीया आपण घरीच साजरी करतो. यावेळी ती प्रवास करून साजरी करू या. १९ तारखेला पहाटे तीन वाजताच उठावे लागले. पुण्याहून सकाळी साडेसात वा. इंडिगो विमानाने प्रवास ठरला होता. साडेचारला तयार होऊन कॅबने विमानतळावर पोहोचलो.
चेकिंगच्या सर्व सोपस्कारातून यशस्वीपणे पार पडलो. आमचे विमान येणार त्या नियोजित गेटजवळ येऊन थांबलो. आमचा एकूण १८ जणांचा ग्रुप होता. त्यातील दोन व्यक्ती मुंबईहून परस्पर येणार होत्या.
क्रमशः......

कृतज्ञ मी कृतार्थ मी भगवंत हृदयस्थ आहे

© अपर्णा परांजपे कात्रज पुणे मो.95030 45495

रेवती आणि बलराम यांचा विवाह

कालच्या अंकावरून पुढे....
काही वेळानंतर संगीत समाप्त झाले. तेव्हा राजा ककुद्मी यांनी ब्रह्मदेवांना प्रणाम करून विनम्रतेने विचारले "प्रभो, माझ्या कन्या रेवतीसाठी योग्य वर कोण आहे, कृपया मार्गदर्शन करा."
ब्रह्मदेव मंद स्मित करत म्हणाले,
"राजन्, ज्या राजकुमारांचा तू विचार करत होतास, ते तर फार पूर्वीच काळाच्या प्रवाहात नष्ट झाले आहेत."
हे ऐकून राजा आश्चर्यचकित झाले.
ब्रह्मदेव पुढे म्हणाले
"तू येथे गंधर्वांचे संगीत ऐकत बसला होतास, त्या अल्प वेळेत पृथ्वीवर अनेक युगे निघून गेली आहेत"
राजा आणि रेवती स्तब्ध झाले.
त्या क्षणी त्यांना काळाच्या अपरंपार शक्तीची जाणीव झाली.
■ पृथ्वीवर पुनरागमन
राजा ककुद्मी आणि रेवती पृथ्वीवर परतले तेव्हा त्यांनी पाहिले की सर्व काही बदलले आहे।
त्यांचे राज्य, परिचित लोक, मित्र सगळे काळाच्या ओघात लुप्त झाले होते.
आता पृथ्वीवर द्वापरयुग चालू होते.
मनुष्यांची आयुर्मर्यादा कमी झाली होती आणि शरीरही पूर्वीपेक्षा लहान व दुर्बल झाले होते.
सत्ययुग आणि त्रेतायुगातील तेजस्वी व विशाल मानवांच्या तुलनेत द्वापरयुगातील लोक खूपच छोटे दिसत होते.
रेवती स्वतः अत्यंत उंच आणि दिव्य भासत होती.
■ ब्रह्मदेवांचा आदेश
ब्रह्मदेवांनी राजाला सांगितले
"आता पृथ्वीवर भगवान विष्णु यांचे अंशावतार बलराम अवतरले आहेत, रेवतीसाठी तेच सर्वश्रेष्ठ वर आहेत."
हे ऐकून राजा अत्यंत आनंदी झाले.
ते रेवतीला घेऊन द्वारका येथे गेले.
■ बलराम आणि रेवतीचा दिव्य विवाह
जेव्हा रेवतीने बलरामांना पाहिले, तेव्हा तिच्या मनात आदर आणि प्रेम निर्माण झाले.
बलराम अत्यंत तेजस्वी, बलवान आणि दिव्य आभायुक्त होते. त्यांच्या हातात हल आणि मुसळ शोभत होते.
पण एक विशेष गोष्ट होती
रेवती सत्ययुगातील असल्याने तिचे शरीर अत्यंत विशाल होते. ती द्वापरयुगातील स्त्रियांच्या तुलनेत खूप उंच दिसत होती.
तेव्हा बलरामांनी स्मित करत आपल्या दिव्य हलाच्या अग्रभागाने रेवतीच्या शरीराला स्पर्श केला.
क्षणात तिचे शरीर त्या युगानुसार सुयोग्य आणि संतुलित झाले. क्रमशः.....

लोककवी वामनदादा कर्डक

ज्योतिर्मय साहित्य

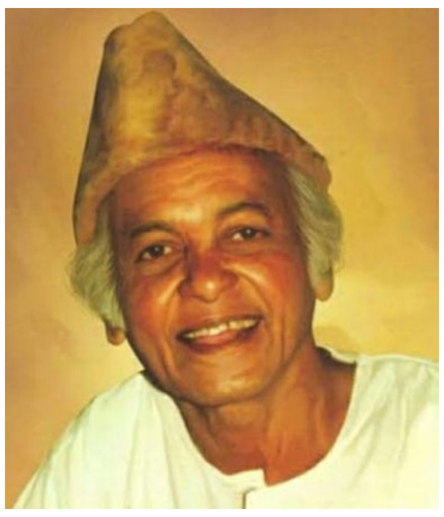

महाराष्ट्राचे लोककवी, शाहीर, आंबेडकरी चळवळीचे बुलंद कार्यकर्ते आणि समाज प्रबोधनकार वामन तबाजी कर्डक यांची १५ मे रोजी २२ वि पुण्यतिथी होती. त्यांच्या २२ व्या पुण्यतिथीनिमित्त त्यांच्या जीवनकार्याचा आढावा घेणारा हा विशेष लेख.

वामनदादा कर्डक यांचा जन्म १५ ऑगस्ट १९२२ रोजी नाशिक जिल्ह्यातील सिन्नर तालुक्यातील देशपंडी या छोट्याशा खेड्यात एका गरीब कुटुंबात झाला. त्यांच्या वडिलांचे नाव तबाजी तर आईचे नाव सईबाई असे होते. त्यांना एक मोठा भाऊ आणि एक धाकटी बहीण होती. वामनदादा यांच्या घरची परिस्थिती अत्यंत हलाखीची होती. घरची परिस्थिती हलाखीची असल्याने त्यांना शिक्षण घेता आले नाही. घरची परिस्थिती हलाखीची असल्याने उदरनिर्वाहासाठी दादा मिळेल ती कामे करू लागले. जत्रा यात्रांमधून कुस्ती खेळू लागले त्यातून जे पैसे मिळत त्यातून ते घरखर्च चालवू लागले. वयाच्या विसाव्या वर्षी त्यांचे लग्न झाले पण त्यांना कौटुंबिक स्वास्थ्य लाभले नाही. त्यांच्या पत्नीचे अकाली निधन झाले पुढे मुलाचेही निधन झाले. इतके मोठे दुःख उराशी बाळगून त्यांनी मुंबई गाठली. मुंबईत त्यांनी गिरणी कामगार म्हणून काम केले. बीडीडी चाळीत त्यांचे वास्तव्य असे तिथेच त्यांची सैनिक समता दल आणि डॉ बाबासाहेब आंबेडकरांशी ओळख झाली. समता सैनिक दलातर्फे डॉ बाबासाहेब आंबेडकरांच्या सभेचे आयोजन करण्यात त्यांचा पुढाकार असायचा. वामनदादांना लहानपणापासून गायनाची आवड होती. त्यांना मिळालेली प्रतिभा ही जन्मदत्त देणगी होती. लहानपणापासून गायनाची आवड असलेल्या वामनदादांकडे लेखणी, वाणी आणि संगीत यांचा त्रिवेणी संगम होता. एक दिवस फावल्या वेळेत ते राणीच्या बागेत बसले असताना त्यांनी एका हिंदी चित्रपट गीताचे विडंबन केले. ते गीत त्यांनी राणीच्या बागेतील गर्दीपुढे म्हटले. त्यांचे हे विडंबन गीत उपस्थित लोकांना खूप आवडले. त्यांचा आवाज आणि गाण्याचे बोल लोकांना आवडू लागले. पुढे ते आंबेडकरी जलशांमध्ये गाऊ लागले. विशेषतः ज्या ठिकाणी डॉ बाबासाहेब आंबेडकरांचे भाषण असे त्याठिकाणी बाबासाहेबांच्या भाषणाआधी वामनदादांचे गाणे होत असे. बाबासाहेबांनी त्यांच्या गाण्याची स्तुती अनेकवेळा आपल्या भाषणांमधून केली आहे. बाबासाहेब म्हणत माझ्या दहा भाषणांचं काम शाहिरांचं एक गाणे करते. वामनदादांचे बहुतांश गीते हे लोकगीते आहेत. वामनदादांची गीते म्हणजे कोंडलेल्या मनाचा हुंकार. वामन दादांच्या गीतांचा केंद्रबिंदू हा मानव होता म्हणूनच वामनदादा म्हणतात मानवा इथे मी तुझे गीत गावे.... तुझे गीत व्हावे मानवता. आंबेडकर भक्ती, दलित, शोषित, स्त्रीमुक्ती, जातीव्यवस्था यावर वामन दादांनी आपल्या गीतातून प्रबोधन केले.

श्याम ठाणेदार
दौंड जिल्हा पुणे

दादांनी आपल्या गीतातून हुंडाबळी, ऊसतोड कामगार, पर्यावरण, कामगार, शेतकऱ्यांचे प्रश्न, दुष्काळ यावरही भाष्य केले. त्यांच्या गीतांचे प्रेरणास्थान डॉ बाबासाहेब आंबेडकर हेच होते. वामन दादांनी स्वतःला भीमकार्यात वाहून घेतले. दादांनी आपल्या असंख्य लोकगीतांतून लोकांना भुरळ घातली. म्हणूनच ते लोककवी झाले. दादांनी आयुष्यभर आंबेडकरी विचारांची पताका आपल्या खांद्यावर खंबीरपणे वाहिली. आपल्या तेजस्वी लेखणीने आणि कणखर वाणीने फुले, शाहू, आंबेडकर घराघरांत पोहचवणाऱ्या या महाकवीचे १५ मे २००४ रोजी निधन झाले. लोककवी वामन दादा कर्डक यांना २२ व्या पुण्यतिथी निमित्त विनम्र अभिवादन!

आजची बदललेली पिढी

ज्योतिर्मय साहित्य

पूर्वीच्या काळी घरात मोठी बुजुर्ग माणसं होती म्हणून तर घर, घराचं घरपण, घराचं अंगण, घराची, अंगणाची, संस्काराची मर्यादा राखून होती. त्या सुंदर संस्काराच्या मर्यादेला घरातील बुजुर्गानी एक रेषा आखून दिली होती. त्या रेषेचा, संस्कारांचा विचार करता ती पिढी आज्ञा पालन, बुजुर्गांचा आदर, सवयींचे आदरातिथ्य करत होती. म्हणून पूर्वीच्या काळातील सगळी माणसे आज घडीला त्यांच्या त्याच सवयींमध्ये अजूनही तशीच सुंदररीत्या बांधूनच आहेत. खरे पाहता तो सुवर्ण काळ होता. पण तो सुवर्ण काळ आज गंजलेला आहे.

आजचा काळ मी, माझं, मला यातच गुंतलेला आहे. एकदा का मुलं मॅचूअर्ड झाली की, मग त्यांना वाटतं आता मला सगळं कळतं, मी आता सुजाण झालो/झाली आहे, मला कुणी कांही शिकवायची गरज नाही, दुनिया काय आहे? ते मलाही माहित आहे. उगाच मला अक्कल वा शहाणपणा शिकवत बसू नका. कितीही काळ लोटू देत, युगेनयुगे पलटूदेत पण घरातील मोठ्यांचा जो मान असतो तो फक्त आणि फक्त त्यांच्याच असतो. त्यांची जागा इतर कुणीही आणि कधीही घेऊ शकत नाहीत. पण हे आजच्या पिढीला कोण आणि कसं समजावून सांगणार?. गाच्या प्रगतीसाठी तंत्र ज्ञान हे तर अत्यावश्यक आहेच. आपण तंत्रज्ञानाला किंवा बदलत्या जगाला दोष देऊन कांही उपयोग नाही. अति मोबाईल वापरामुळे आजची पिढी स्वतःला त्या किचकट

तंत्र ज्ञानाच्या विळख्यात अडकवत आहे. घरातील बुजुर्ग आपल्या मुलांना, नातवंडांना हे मुळीच शिकवत वा समजावत नाहीत. की तुम्ही स्वतःला त्यात अडकवा. उलट त्यांना घरातील संस्कारांची वेळोवेळी, पावलोपावली आठवण करुन देत असतात. की ते तुमच्यासाठी योग्य आहे तुम्ही तेच करा. ते अयोग्य आहे ते करू नका. पण बाहेरील मित्रांची साथ, संगत, सोबत, अति मोबाईल वापर, नको असलेल्या व्हीडिओ च्या आहारी गेलेले, वाईट गोष्टींना पटकन रेस्पॉन्स देणे या गोष्टींमुळे आजची पिढी नको त्या अयोग्य मार्गांचा अवलंब करीत आहे. परिणामी हे सर्व घरातील लोकांना सोसावे लागते आहे. आईवडील आपल्या मुलांवर चांगलेच संस्कार करीत असतात. पण मुलं अंगण ओलांडून बाहेरच्या जगात पाऊल ठेवलं की कुठली गोष्ट आपल्यासाठी चांगली कुठली गोष्ट वाईट याचं परीक्षण, निरीक्षण करतंच नाही. मद्यपान, जुगार, क्रिकेट वरील सट्टा, प्रेम प्रकरण, विनाकारण रात्रभर मोबाईल पाहत जागी राहणे, तासंतास मोबाईल वर बोलत राहणे. या सर्व वाईट वा स्वतःसाठी हानिकारक असलेल्या गोष्टी आजच्या मुलांना वा आजच्या पिढीला कांही केल्या समजत वा कळत नाहीत. **(क्रमशः)**

जीवनमूल्ये जपणारे ''धुक्यातले चांदणे''

आदरणीय सौ. वैशाली महाडिक मॅडम,

''धुक्यातले चांदणे'' हा ललित लेख कथासंग्रह आपण पलपब पब्लिकेशन आयोजित साहित्य संमेलन, सातारा येथे भेट म्हणून दिला होता. सदरचा ललित लेख कथासंग्रह वाचनीय असून आपल्या मनातील भावविश्व आपण या कथासंग्रहातून सुंदररीत्या उलगडले आहे. या पुस्तकाला ज्येष्ठ कवी, लेखक, शिक्षक हुरदंकार - वि. द.वेटम सरांची प्रस्तावना लाभली आहे. विशेषतः आपल्या गावाबद्दलची आत्मीयता, देवस्थाने तसेच आसपास वावरणाऱ्या व्यक्तींचा उल्लेख या कथासंग्रहातून प्रभावीपणे दिसून येतो. या कथासंग्रहामध्ये एकूण ३८ लेखांचा समावेश करण्यात आलेला आहे.

हा कथासंग्रह आपण आपल्या

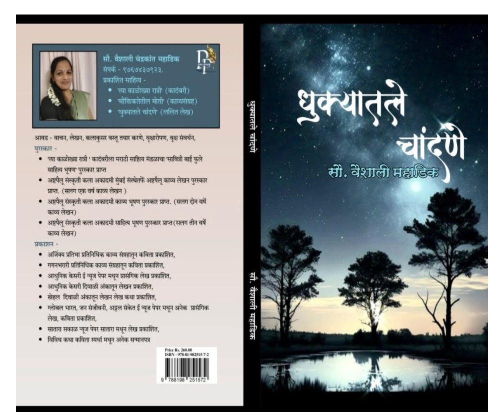

सासूबाई सौ. लीलावती वसंत महाडिक (लिलाई) यांना अर्पण केला आहे. यावरून आपल्या सासू-सुनेतील जिव्हाळ्याच्या नात्याची प्रचिती येते.

आपण आत्तापर्यंत ''त्या काळोख्या रात्री'' (कादंबरी), ''मौक्तिकतेतील मोती'' (कवितासंग्रह) आणि ''धुक्यातले चांदणे'' (ललित लेखसंग्रह) अशी साहित्यनिर्मिती केली आहे. ''धुक्यातले चांदणे'' मधील प्रत्येक लेख वाचनीय आणि विचारप्रवर्तक आहे.

''पैसा आणि त्यातून उरलेली बाकी'' या लेखामध्ये पैशाचे महत्त्व, तो कसा मिळवला जातो आणि त्यामागील मूल्य यांचे सुंदर विवेचन केले आहे. ''नीतिमत्तेच्या मार्गाने मिळवलेल्या पैशाला यशाचा सुगंध असतो'' हा आपला विचार आजच्या काळात अत्यंत महत्त्वाचा वाटतो. भ्रष्टाचाराच्या युगातही कष्ट आणि प्रामाणिकपणावर असलेला आपला विश्वास प्रेरणादायी आहे.

''आपणच आपल्यापासून'' या लेखामध्ये कोणतीही चांगली सुरुवात स्वतःपासून करावी, संकटांना धैर्याने सामोरे जावे आणि भरकटणाऱ्या पावलांना योग्य दिशा देण्याचा प्रयत्न करावा हा मोलाचा संदेश आपण दिला आहे.

''शिवप्रताप दिनानिमित्त महापुरुषाला पत्र'' या लेखातून आपण छत्रपती शिवाजी महाराजांच्या इतिहासाचा सखोल अभ्यास केलेला दिसून येतो. महिलांवरील अन्याय आणि अत्याचार पाहून आपल्या मनात निर्माण झालेली वेदना आपण थेट शिवछत्रपतींनाच पत्ररूपाने व्यक्त केली आहे. हा लेख मनाला स्पर्श करून जातो.

(क्रमशः)

भारत नरक नव्हे तर भूतलावरील संस्कृतीचा स्वर्ग

मित्राणि धन धान्यानि प्रजानां सम्मतानिव ।
जननी जन्मभूमिश्च स्वर्गादपि गरीयसी ।।

वाल्मिकी रामायणामध्ये प्रभू रामचंद्रांनी लक्ष्मणास उपदेश करताना असे म्हटले होते की

मातृभूमी स्वर्गापेक्षाही श्रेष्ठ वाटतात. आयोध्या हे रामाने सुवर्ण लंकेपेक्षा श्रेष्ठ आणि पवित्र स्थान मानले. आपले मातृभूमी विषयीचे प्रेम व्यक्त करण्यासाठी प्रभू रामचंद्रांनी हा मौलिक विचार मांडला आहे. भारद्वाज ऋषी समवेतच्या संभाषणामध्ये सुद्धा याचा उल्लेख येतो.

रामायणाप्रमाणेच वेदवाङ्मयात सुद्धा भारत भूमीचा उल्लेख स्वर्ग असा करण्यात आला आहे. पण डोनाल्ड ट्रम्प महोदयांना आर्थिक जगातील लोकशाही संकटात हो हो हो डीलपलीकडे संस्कृती म्हणजे काय याचा अर्थ कधीच कळला नाही.

स्वातंत्र्यवीर सावरकर भारताला पुण्यभूमी आणि पित्रभू मानणाऱ्या प्रत्येक भारतीयास ही मातृभूमी ही स्वर्ग भूमी परम आदरणीय वाटते असे नोंदविले आहे.

सावरकरांचे हिंदुत्वाचे प्रमेय हे जननी जन्मभूमी हिच्या पवित्र्यावर आधारलेले आहे. वंदे मातरम या बंकिमचंद्र चटर्जी यांच्या राष्ट्रगीतामध्ये सुद्धा हाच पवित्र भाव आहे.

गेल्या पाच हजार वर्षात अथक परिश्रमाने भारतीयांनी या स्वर्गभूमीचा विकास केला आहे. मग तिला नरक कसे म्हणता येईल हा खरा प्रश्न आहे.

अमेरिकेचे अध्यक्ष डोनाल्ड ट्रम्प यांनी १७७६ पासून आज पर्यंत प्रथमच जगातील लोकशाही राष्ट्राशी असलेले अमेरिकेचे संबंध बिघडविले आहेत. त्यांच्या उलट सुलट विधानामुळे आणि कोलांटउड्यामुळे जगातील लोकशाही संकटात आली आहे. खरे तर भारतासारख्या प्राचीन समृद्ध सांस्कृतिक राष्ट्राबरोबर असलेले संबंध अधिक दृढ व मजबूत करण्याऐवजी सतत भारताला कमी लेखणे, त्याचा पाणउतारा करणे आणि दहशतवादी राष्ट्राची जवळीक साधने या प्रकारच्या दृष्टिकोनामुळे कोट्यावधी भारतीय वेचित झाले आहे. त्यातही कहर म्हणजे स्थलांतराच्या प्रश्नावर भारत आणि चीन या जगातील दोन महान संस्कृतींची अवहेलना नरक कुंड अशा शब्दाने करून तर यांनी कळसच गाठला. त्यांची ही टीका जगातील मानवी इतिहासाविषयी असलेले त्यांचे अज्ञान प्रकट करणारी आहे, तसेच ते इतिहास आणि संस्कृतीचे फार कमजोर विद्यार्थी आहेत, कुठलाही डील कसा करावा या आर्थिक दृष्टिकोनाच्या पलीकडे जाऊन ते मानवी कल्याणाचा

विचार करत नाहीत ही खरी डोकेदुखी आहे.

आव्हान आणि प्रतिसाद सिद्धांत

सबंध जगातील संस्कृतिक इतिहासाची मांडणी बाराखंडामध्ये करणारे इतिहास संशोधक अर्नाल्डॉयन बी असे म्हणतात श्रेष्ठ संस्कृती ही नेहमी कनिष्ठ संस्कृतीवर मात करते, की गेल्या दहा हजार वर्षात जगातील २४ संस्कृती पैकी २२ संस्कृतींचा नाश झाला आणि फक्त दोन संस्कृती उरल्या त्या म्हणजे भारतीय आणि चिनी संस्कृती होत.

सुमेध बिलोनिया सुमेर आणि मेसोप्युटीमिया यासारख्या संस्कृती काळाच्या उदरात गडप झाल्या. पण एवढी आक्रमणे होऊन सुद्धा भारतीयचक्र होऊन सुद्धा भारतीय संस्कृती अखंडपणे अढळपणे एखाद्या ध्रुवताऱ्यासारखी टिकून आहे. त्याचे कारण म्हणजे हिंदुत्व मूल्य जपण्याचे सातत्य हे होय. आणि बेझंट या ब्रिटिश विदुषीने असे म्हटले होते की हिंदुत्व हा भारताचा आत्मा आहे, हिंदुत्व उणे केल्यास भारतीय संस्कृती केवळ राख उरेल. ही सर्व उदाहरणे यासाठी देत आहे की डोनाल्ड ट्रम्प महोदयांना आपण एक अणुबॉम्ब टाकला की संस्कृती नष्ट करतो असे वाटते, आम्ही त्यांना अश्मयुगात पाठवू त्यांची संस्कृती नष्ट करू या प्रकारच्या वल्गना म्हणजे इतिहासाचे अज्ञान होय.

जपानच्या नागासाकी व हिरोशिमा या शहरावर अमेरिकेने सहा व नऊ ऑगस्ट १९४५ रोजी बॉम्ब हल्ले केले. त्यामध्ये ६०००० ४५ हजार लोक मरण पावले

काही मिनिटातच प्राणांचा आकांत झाला आणि जपान धुळीस मिळाला असे अमेरिकेला वाटले होते, पण एखाद्या फिनिक्स पक्षाप्रमाणे जपान राखेतून पुन्हा उभा राहिला आणि जपानने आपले जगाच्या नकाशावरती अस्तित्व कायम ठेवले आहे.

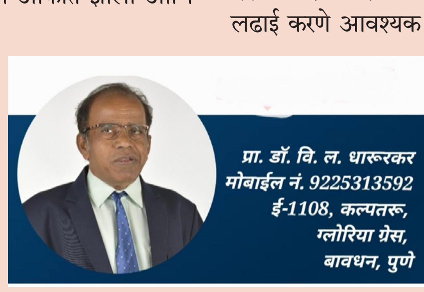

आता डोनाल्ड ट्रम्प महोदय इराणला जगाच्या नकाशावरून पुसून टाकू इच्छितात आणि आम्ही त्यांची संस्कृती नष्ट करू, मुळासकट उखडून टाकू असे सांगतात. खरे तर कुठल्याही देशाला जगातील दुसरी संस्कृती मुळासकट उपटून टाकण्याचा काय अधिकार आहे असा प्रश्न पडतो.

टॉयंबीच्या मते आव्हान आणि प्रतिसाद सिद्धांतानुसार श्रेष्ठ संस्कृती ही कनिष्ठ संस्कृतीवर नेहमी मात करत असते पण कुठलीही संस्कृती नष्ट पावत नाही जर तिच्यामध्ये उत्कट ध्येयवाद मूल्यनिष्ठा आणि काळानुरूप बदलण्याची शक्ती असेल तर अशा संस्कृती जगामध्ये कायम राहतात त्यापैकीच भारतीय आणि चिनी संस्कृती आहेत पण ट्रम्प महोदय त्यांना नरक का म्हणतात हे कळत नाही.

बेकम बे चे तेच परवाचे

अमेरिकेने अफगाणिस्तानात रशियाला प्रतीशह देण्यासाठी म्हणून ओसांमा बिन लादेन याचे भूत उभे केले त्या भस्मासुराला पोसले पण अखेर या भस्मासुराने हात ठेवला तो अमेरिकेच्या डोक्यावर आणि अमेरिकेवरच त्यांनी दहशतवादी हल्ला केला २००१ सप्टेंबर ची घटना डोनाल्ड ट्रम्प विसरले आणि त्याच पाकिस्तानात शांती वाढीसाठी म्हणून नाक घासत पोहोचले हा इतिहासाचा दैव दुर्वीलास नव्हे काय?

डेमोक्रॅट अध्यक्ष बराक ओबामा यांनी दहशतवाद निपटून काढण्याचे वचन दिले होते त्याप्रमाणे त्यांनी पाकिस्तानात एबटाबाद येथे सुखदेव निद्रा घेत असलेल्या ओसामा बिन लादेनला पकडले विमानात टाकले आणि पॅसिफिक महासागरात त्याची गच्छंती केली. आता त्याच पाकिस्तानात अमेरिका इराण बरोबर शांततेचा टाहो फोडत आहे.

खरे तर डोनाल्ड ट्रम्प यांनी सत्तेवर आल्यानंतर पहिले दोन-तीन महिने जगावर टेरिफचा वरवंटा फिरविला त्यानंतर त्यांनी इजरायलच्या नादी लागून इराणला वेठीस धरले, हिम्मत असती तर त्यांनी दहशतवादाविरुद्ध ''शेंडी तुटो वा पारंबी तुटो'' अशी लढाई करणे आवश्यक होते. पण तसे न करता ते खुद्द दहशतवादाचे जड असलेल्या पाकिस्तानला क्रिप्टो करन्सीचा मलिदा चारत बसले. पाक लष्कर प्रमुख असीम मुनीर यांनी त्यांना क्रिटिकल मिनरल चा डबा भेट म्हणून दिला आणि उलट ट्रम्प यांनी आपल्या मुलाकरवी त्यांना क्रिप्टो करन्सीची एजन्सी बहाल केली. पैसा अमेरिकेचा साधनसामग्री लोकशाही देशाची आणि मलिदा चारला जातो आहे हुकूमशाही दहशतवादी पाकला जिसकी लाठी उसकी भैस या न्यायाने ट्रम्प लाठी विकत आहेत आणि म्हैसी विकत आहेत त्यांच्या या नीतीचे कटू फळे म्हणजे अमेरिकेने हरपलेले स्थैर्य होय.

भारतीयांचे मौलिक योगदान

आधुनिक अमेरिकेची जडणघडण करणे भारतीयांनी दिलेले योगदान खरोखरच मोठे आहे आज जगातील जे अनेक समुदाय अमेरिकेमध्ये राहतात त्यापैकी भारतीय समुदाय हा सर्वात समृद्ध आणि सर्वात बलिष्ठ आहे त्यामुळे अमेरिकेतील स्थानिक रोमन कॅथॉलिक या भारतीयांचा द्वेष करतात अमेरिकेतील दहा प्रमुख श्रीमंतांमध्ये भारतीयांची गणना होते हे त्यांनी कष्ट परिश्रम आणि समर्पणातून सिद्ध केले आहे

नासा सिलिकॉन व्हॅली तसेच अमेरिकेतील प्रमुख विद्यापीठात भारतीय विद्वानांचा भरणा मोठा आहे अमेरिकेच्या संशोधन व विकासात भारतीयांचा सिंहाचा वाटा आहे त्यांना सहजपणे गुंडाळता येणे शक्य नाही, ट्रम्प एक फतवाकडून त्यांना भारतात परत पाठवू शकत नाहीत कारण तेथील डेमोक्रॅटिक पक्षाला सुद्धा त्यांना विश्वासात घ्यावे लागेल

कल्पना चावला सुनीता विल्यम्स यासारख्या महिलांनी सुद्धा अमेरिकेच्या अंतराळ संशोधनात योगदान दिले ते लक्षणीय ठरले आहे.

आज भारत अमेरिका दरम्यान १३४ बिलियन डॉलर्स चा व्यापार आहे, पाच वर्षात तो पाचशे मिलियन पेक्षा अधिक मोठा होणार आहे. भारतीयांमुळे अमेरिकन लोकांचा रोजगार कमी होतो हा एक आगांतूक सिद्धांत आहे भारतीयांनी जे निर्माण केले आहे ते त्यांनी आपल्या बुद्धिमत्तेच्या आधारे निर्माण केले आहे. आणि त्यांचे सेवा क्षेत्रातील योगदान हे सुद्धा त्यांच्या क्षमतावर आधारलेले आहे ही गोष्ट ट्रम्प महोदयांनी लक्षात घ्यावी.

भारतीयांचे दरडोई उत्पन्न अमेरिकन लोकांच्या पेक्षा जास्त आहे इंग्लिश भारतीयांचे कौटुंबिक उत्पन्न अंदाजे १५७००० डॉलर्स एवढे आहे २०२३ मध्ये सोळा वर्षे आणि त्याहून अधिक वयाच्या भारतीय अमेरिकन लोकांची सरासरी वैयक्तिक कमाई ही ८५ हजार ३०० डॉलर एवढी होती ही सर्व आशियाई अमेरिकन लोकांच्या तुलनेत सर्वाधिक आहे अमेरिकेत आयकर भरणाऱ्या लोकांमध्ये भारतीयांचे प्रमाण सर्वाधिक आहे

आधुनिक अमेरिकेच्या कार्य संस्कृती भारतीयांच्या सांस्कृतिक योगदानाचे महत्त्व विशेष आहे स्वामी विवेकानंदांनी १९ व्या शतकात मध्ये अमेरिकेत देशभर फिरून भारतीय संस्कृतीचा प्रसार केला तेव्हापासून भारतीय विषयी आणि भारतीय संस्कृती विषयी तेथील लोकांच्या मनात कमालीचा आधार भाव आहे हे डोनाल्ड ट्रम्प विसरले आहेत शिवाय अमेरिकेत वैदिक ज्ञाना परंपरा विकसित करणाऱ्या अनेक शैक्षणिक संस्था आहेत त्यामुळे आधुनिक अमेरिकेच्या राजकीय सामाजिक आर्थिक शैक्षणिक सांस्कृतिक अशा अनेक क्षेत्रात आईचे भारतीयांचे मोठे योगदान दिले आहे शिवाय वैद्यकीय व्यवसाय अभियांत्रिकी आणि भाषाशास्त्र आणि सामाजिक विज्ञान या क्षेत्रात सुद्धा भारतीय अमेरिकेत महत्त्वाची भूमिका पार पाडत आहे. **(क्रमशः)**

हे जरनल संपादक व प्रकाशक संजय व्यापारी यांनी विंग बी३, फ्लॅट नं.७०१, व्हिसलिंग पाम्स हौ.सो., मानकर चौक, कस्पटे वस्ती, वाकड, पिंपरी-चिंचवड, महाराष्ट्र ४११०५७ येथून प्रकाशित केले. (पीआरबी कायद्यानुसार संपादकीय जबाबदारी यांची आहे. या अंकात प्रसिद्ध झालेल्या प्रत्येक बातमी, लेख व जाहिरातींशी संपादक सहमत असतीलच असे नाही. सर्व वाद पुणे न्यायालयाच्या कक्षेत) E-mail-jyotirmaysahitya@gmail.com, Mob. 7743818559